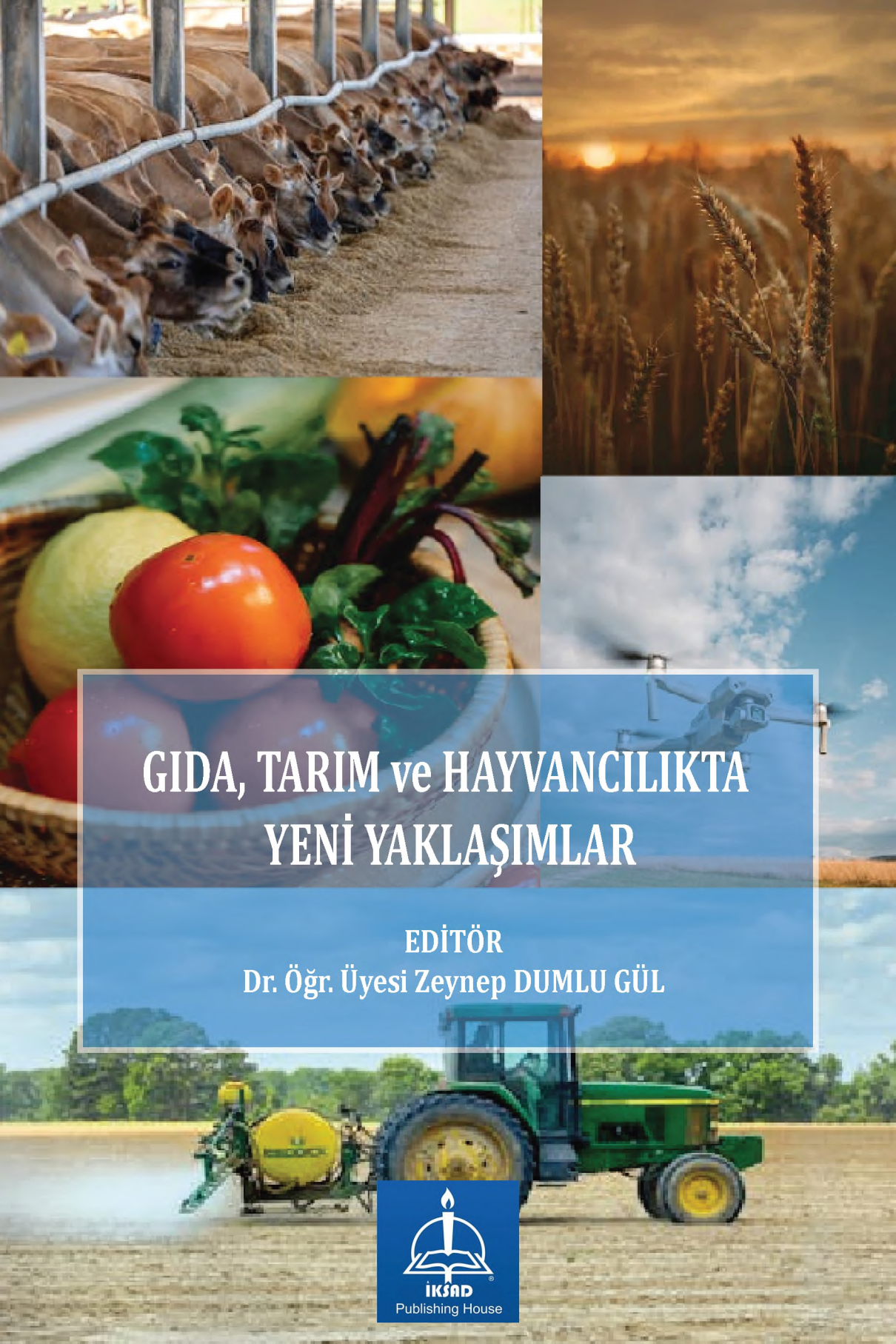

GIDA, TARIM ve HAYVANCILIKTA YENİ YAKLAŞIMLAR

EDİTÖR
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep DUMLU GÜL

İKSAD
Publishing House

GIDA, TARIM ve HAYVANCILIKTA YENİ YAKLAŞIMLAR

EDİTÖR
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep DUMLU GÜL

YAZARLAR
Prof. Dr. Adem KAYA
Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU
Prof. Dr. Bahri BAYRAM
Prof. Dr. Hatice KAYA
Prof. Dr. Mevlüt KARAOĞLU
Prof. Dr. Muhlis MACİT
Doç. Dr. Aycan Mutlu YAĞANOĞLU
Doç. Dr. İbrahim DURMUŞ
Doç. Dr. Muhammed KÜPE
Doç. Dr. Nuray DEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Elif YAĞANOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Fazıl HACIMÜFTÜOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi H. Kemal NARMANLIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Veysel Fatih ÖZDEMİR
Arş. Gör. Oğuz Fatih ERGÜN
Öğr. Gör. Dr. Seval KURTOĞLU
Öğr. Gör. Elif GÖVEZ
Zir. Müh. Neşe AKTÜRK
Abdulkadir ERGÜN
Gamzenur ÇOBAN
Habip KARARAN
Hakan ALKAN

İKSAD
Publishing House

Copyright © 2024 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2024©

ISBN: 978-625-378-000-5
Cover Design: İbrahim KAYA
December / 2024
Ankara / Türkiye
Size: 16x24cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....1

BÖLÜM 1
BILDIRCIN RASYONLARINDA KULLANILAN YEM HAMMADDELERİ
Prof. Dr. Mevlüt KARAOĞLU
Prof. Dr. Muhlis MACİT
Prof. Dr. Adem KAYA.....3

BÖLÜM 2
BILDIRCIN YETİŞTİRİCİLİĞİ
Prof. Dr. Mevlüt KARAOĞLU
Prof. Dr. Muhlis MACİT
Prof. Dr. Adem KAYA.....143

BÖLÜM 3
HAYVAN REFAHI VE KIRMIZI ET KALİTESİ
Zir. Müh. Neşe AKTÜRK
Prof. Dr. Hatice KAYA.....201

BÖLÜM 4
ERZURUM İLİNDE HAYVANCILIĞIN MEVCUT DURUMU VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR
Arş. Gör. Oğuz Fatih ERGÜN
Prof. Dr. Bahri BAYRAM.....233

BÖLÜM 5
MANDA YETİŞTİRİCİLİĞİ VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMU
Dr. Öğr. Üyesi Veysel Fatih ÖZDEMİR
Prof. Dr. Bahri BAYRAM.....249

BÖLÜM 6
TARIMSAL ALANDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İÇİN ARAZİ BANKACILIĞI SİSTEMİ
Abdulkadir ERGÜN
Doç. Dr. Nuray DEMİR.....269

BÖLÜM 7
TARIMSAL ÜRETİMDE TEKNOLOJİK ETKİLER
Hakan ALKAN
Doç. Dr. Nuray DEMİR.....287

BÖLÜM 8
TARIM İŞLETMELERİNİN SINIFLANDIRILMASI
Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU
Öğr. Gör. Elif GÖVEZ
Öğr. Gör. Dr. Seval KURTOĞLU.....303

BÖLÜM 9
TARIM İŞLETMECİLİĞİ
Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU
Öğr. Gör. Dr. Seval KURTOĞLU
Öğr. Gör. Elif GÖVEZ.....323

BÖLÜM 10
BİBLİYOMETRİK ANALİZ
Habip KARARAN
Doç. Dr. Aycan Mutlu YAĞANOĞLU.....339

BÖLÜM 11
GIDA ÜRETİMİNDE ATIKTAN DEĞERE: FONKSİYONEL BİLEŞEN KAYNAĞI OLARAK BALKABAĞI KABUKLARI
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILMAZ.....349

BÖLÜM 12
BAYBURT İL MERKEZİNDE YAŞAYAN HALKIN ATIK YAĞ TOPLAMA KONUSUNDA BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞLARININ ARAŞTIRILMASI
Gamzenur ÇOBAN
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILMAZ
Doç. Dr. İbrahim DURMUŞ.....371

BÖLÜM 13
YAPRAK GÜBRELERİ
Dr. Öğr. Üyesi Elif YAĞANOĞLU.....395

BÖLÜM 14
BİTKİ ZARARLISI AFİTLER
Dr. Öğr. Üyesi H. Kemal NARMANLIOĞLU.....411

BÖLÜM 15
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ORGANİK BAĞCILIK: EKOLOJİK DENGEDEN EKONOMİK KAZANCA SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR GELECEK
Doç. Dr. Muhammed KÜPE.....423

BÖLÜM 16
TÜRKİYE BAĞCILIĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEK VE SAĞLIKLI TOPRAK YÖNETİMİ
Doç. Dr. Muhammed KÜPE
Dr. Öğr. Üyesi Fazıl HACIMÜFTÜOĞLU.....443

BÖLÜM 9

TARIM İŞLETMECİLİĞİ

Prof. Dr. Ahmet Semih UZUNDUMLU[1]
Öğr. Gör. Dr. Seval KURTOĞLU[2] , Öğr. Gör. Elif GÖVEZ[3]

DOI: https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.14494238

[1] Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum, Türkiye. ORCİD: 0000-0001-9714-2053 ve e-posta: asuzsemi@atauni.edu.tr.
[2]Bayburt Üniversitesi Demirözü Meslek Yüksekokulu Veterinerlik Bölümü, Bayburt, Türkiye. ORCİD: 0000-0002-7098-2199. e-posta: sevalkurtoglu@bayburt.edu.tr.
[3] Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Erzurum, Türkiye. ORCİD: 0000-0002-9738-2791 ve e-posta: elif.govez@atauni.edu.tr.

Giriş

Tarım, gıda, endüstriyel üretim, ilaç ve giyim gibi çeşitli endüstriler için hayati öneme sahip olup kente plansız nüfus göçü, demografik yapı, sınırlı pazar koşulları, tarım arazisi büyüklüğü ve kalitesi, iklim değişikliği ve artan üretim maliyetleri gibi faktörler tarafından sürdürülebilirliği ve hammadde tedarik etme yeteneğini tehdit etmektedir (Ağızan ve ark., 2022). Günümüzde gıda üretimi ilkel tarımla başlayıp artan insan ihtiyaçlarını karşılamak için modern tarım uygulamaları geliştirilmiş, ancak insan ve çevreye vermiş olduğu zararlı etkileri düşürebilmek için bunun dışında alternatif tarım şekilleri üzerine gidilmiştir. İlkel tarıma daha yakın bir üretim şekli olan sertifikalı üretimi dikkate alan organik tarım uygulanmaya başlanmış ancak verim düşüklüğü nedeniyle bu üretim düzeyinin yaygınlaşması değil de bazı tüketici kitleleri için üretiminin daha doğru olacağı düşünülmüştür. O zaman üretimi çok fazla düşürmeden insan sağlığına zararı daha az düşük düzeyde olan teknoloji ve kimyasallar kullanarak bir üretim şekli olan iyi tarım uygulamaları genişletilmeye başlanmıştır. Ancak yine çevreye olan etkileri ile iklim değişikliği ve kuraklık nedeniyle bitkinin ihtiyaçlarına göre sensörlerin belirlediği ve ürünün üretiminden tüketiciye kadar ki tüm aşamalarının etiketlendiği bir tarım şekli olan artık günümüzde uygulanması düşünülen akıllı tarım literatüre girmiştir.

Dünya genelinde sürdürülebilir kalkınmanın karşılaştığı en büyük zorluklardan birinin gıda kıtlığı ve nüfus artışı olduğu bilinmektedir. Dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlara, Yapay Zekâ (AI), Nesnelerin İnterneti (IoT) ve gelişmiş teknolojilerin gerçekçi çözümler sağlayabileceği düşünülmektedir (Çam, 2023). Bu anlamda birçok tarım ekonomistine büyük görevler düşmekte bu uzmanların ekonomi bilgileri ve girişimcilik yönleri ile tarımsal işletmelerin iyi bir şekilde yönetilmesine imkân tanıyacaktır. Bu nedenle bu bölümde tarım ekonomisi ve tarım işletmeciliği alanında geçen bazı kavramların açıklanması gerekmektedir.

Tarım işletmeciliği terimi isminden de anlaşıldığı gibi işletmecilikle ilgili bilgi ve becerilerin tarıma uygulanmasıdır. Buradaki tarım, işletme ve ekonomi kavramlarını öncelikli olarak açıklamak faydalı olacaktır.

Tarım: Bitkisel ve hayvansal ürünlerin toprak ve tohum kullanılarak üretilmesi ve bu ürünlerin yarı ya da tam mamul hale getirilmesi sürecidir. Bir

ülkenin ekonomisini oluşturan faaliyet kolları iktisadi faaliyet kolları veya ekonomik sektör olarak bilinmektedir. Bu sektörler, tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Bazen inşaat sektörü de bu kategoriler arasında ayrı bir başlık olarak eklenmekte ve sektörler tarım, sanayi, hizmetler ve inşaat olarak dört gruba ayrılmaktadır (Çevik ve Kırlıoğlu, 2016; Tazegül ve Kahramanı, 2018; Uzundumlu ve Kurtoğlu, 2021).

Tarım sektörü kendi içerisinde üç alt sektöre ayrılmaktadır (Karagölge ve ark., 2013; Uzundumlu, 2022):

1. Bitkisel Üretim: Üretim faktörlerini optimum kullanarak bitkilerin hastalıklardan, zararlılardan ve yabancı otlardan korunarak en uygun ve kaliteli bitkisel üretimi amaçlamaktadır. Toprak, Bahçe bitkileri, Tarla bitkileri, Bitki koruma, Biyoteknoloji, Gıda ve Tarım ekonomisi gibi bilim dallarıyla ilgilenen üretim dalıdır.

2. Hayvansal Üretim: Hayvansal üretimde en uygun girdi kullanımı ile en uygun üretimi gerçekleştirmek için yapılmaktadır. Zootekni (küçükbaş hayvancılık, büyükbaş hayvancılık kümes hayvancılığı, arıcılık ve ipek böcekçiliği) Su ürünleri, Veterinerlik, Biyoteknoloji, Gıda ve Tarım ekonomisi gibi bilim dallarıyla yakından ilişkilidir.

3. Tarım Teknolojisi: Tarımsal yapılar ve Tarım makineleri ve Tarım ekonomisini içeren gruptur. Tarım arazisinin analizi yapılarak, teraslama ve düzeltme işlemleri planlanmakta, sulama ve drenaj sistemleri tasarlanmaktadır. Ayrıca, ahır, ağıl, gölet ve sera gibi yapıların inşaat planları hazırlanmakta ve yapım süreci denetlenmektedir. Tarımsal üretimde kullanılan alet ve ekipmanların tasarımı ve üretim sürecinin gözetimi de bu kapsamda yer almaktadır.

Ekonomi: Kıt kaynaklarla sonsuz olan insan ihtiyaçlarının en uygun şekilde nasıl tatmin edileceğini inceleyen sosyal bir bilim dalıdır. İnsanoğlu doğada bulunan birçok kaynağın tamamını kullanarak ihtiyaçlarını karşılayamaz. Çünkü bu kıt kaynaklarla bireylerin tüm ihtiyaçlarını karşılamaları mümkün değildir. Her bireyin ihtiyaçlarının hızlı ve eksiksiz bir şekilde karşılandığı bir geleceği öngörmek bile güçtür. Toplumu oluşturan kişi

ve kuruluşlar, sonsuz ihtiyaçları için çeşitli mal ve hizmetleri kullanma ve edinme konusunda bitmek bilmeyen bir istek duyarlar. Ancak yine de insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek ürün ve hizmetlerin üretimi için mevcut kaynakların bir sınırı bulunmaktadır. Bu nedenle her medeniyet kıtlıkla baş etmek zorundadır. İktisat alanı, her toplumun farklı düzeyde yaşadığı bir zorluk olan kıtlık sorununa çözüm bulmaya odaklanmaktadır (Çelik ve Şimşek, 2013; Uzundumlu, 2022).

Eskiden değişim aracı (trampa) malın malla değişimi iken günümüz ekonomisinde para değişim aracı olarak kullanılmaktadır (Kaplanhan, 2018). Para ekonomilerinde, özellikle bankacılık sektörü çok önemlidir. Bugün gelişmiş ekonomilerde paranın en fazla bağlandığı alan bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü, ekonominin belirli bir kısmını oluşturduğu için ekonomi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Kızıl, 2019). Bir ekonominin gelişmişlik seviyesi, genellikle ekonominin farklı sektörlerinin ilerlemesi ve mevcut sermaye ile servetin miktarına bağlıdır. İnsan ihtiyaçlarının sonsuz olması ve bu ihtiyaçları karşılayacak kaynakların sınırlı olması nedeniyle, insanlar çeşitli seçenekler arasında tercih yapmak zorundadır. Bu yüzden ekonomi, bir tercih bilimi olarak kabul edilmektedir (Kaplanhan, 2018; Uzundumlu, 2022).

İhtiyaçları giderebilen mal ve hizmetlerin neredeyse hepsi, iş gücü, sermaye, bilgi ve teknolojinin müteşebbis vasıtasıyla doğal kaynaklara uygulanması sonucu elde edilmektedir. Buda gösteriyor ki mal ve hizmetlerin kullanılması üretim faktörleriyle sınırlıdır. Örnek vermek gerekirse, ağacın bir doğal kaynak olduğu bilinmekte ve çoğu durumda ağaç tek başına insan ihtiyaçlarını karşılayamaz. Ancak, insan emeği ve çeşitli makineler ile yardımcı maddeler kullanılarak, ağaç masa, dolap, kapı gibi kullanışlı ürünlere dönüştürülebilir. Aynı şekilde, toprak da bir doğal kaynaktır, ancak tek başına buğday üretemez. Buğday üretimi için toprak, insan emeği, tohum, çeşitli ilaçlar ve toprağı işleyip ekmek için gerekli makineler (sermaye) gerekmektedir (Ekodialog, 2018; Uzundumlu, 2022).

Karşılanmadığı zaman insanlara sıkıntı ve hüzün, karşılandığında ise mutluluk (tatmin) veren duyguya ***ihtiyaç*** adı verilmektedir (Toksöz, 2021). İhtiyaçlar zorunlu (fizyolojik) ve sosyal (kültürel) (ikincil) ihtiyaçlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İnsanın hayatta kalabilmesi için mutlaka karşılanması gereken ihtiyaçlara zorunlu ihtiyaçlar ve insanın hayatta kalması

üzerine etkili olmayan ihtiyaçlara kültürel veya sosyal ihtiyaçlar adı verilmektedir (Gökcek, 2023).

Üretim: Doğal kaynaklar, sermaye, emek ve bilgi ve teknolojinin müteşebbis tarafından mal ve hizmetlere dönüştürülmesi işlemidir (Pınar, 2022).

Üretim unsurlarını organize ve düzenli bir biçimde bir araya getirerek mal veya hizmet üreten, ürettiği ürünü pazarlama uğraşında olan topluma hizmet veya işletmeye kâr amacı güden teknik birime ***işletme*** denir. Yani dört üretim faktörünün (doğal kaynaklar, bilgi ve teknoloji, emek ve sermayenin) diğer bir üretim faktörü olan müteşebbis tarafından belli bir düzen içerisinde bir araya getirilerek üretimin gerçekleştirildiği teknik bir birimdir. Ama çoğu zaman teşebbüs gibi ekonomik bir birim olarak ta düşünülebilmektedir. Yani işletme, kâr veya hizmet amaçlı kurumların kuruluşu, üretim araçlarının sağlanması, örgütlenmesi, yönetilmesi, finansal olaylarının izlenmesini ve üretilen mal ve hizmetlerin pazarlanması, inceleyen teknik bir birimdir. İşletmelerde üretimin yanında planlama, alım-satım (pazarlama) ve finansman gibi birtakım faaliyetlerde yapılmaktadır. Ürünlerin ve hizmetlerin üretildiği ve satıldığı her yerde işletme faaliyetleri bulunmaktadır. Ürünler işletmeler tarafından üretilmekte ve bu ürünler işletmeler tarafından sağlanmaktadır (Taşkın, 2012).

İşletme ve girişim (teşebbüs) kelimeleri genellikle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Her ne kadar benzer anlamları olsa da, işletme ve teşebbüs arasındaki farklılıklar da bulunmaktadır. Her ikisi de insan isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve/veya hizmet üreten teknik birimlerdir (Doğan, 2013). İşletmeler; fabrika, atölye, büro ve mağaza gibi mal veya hizmet üretip pazarlayan teknik bir birimlerdir. Teşebbüslerde ise yasal, finansal, örgütsel ve ekonomik bir birim olarak bir pazarı bulunmakta ve bu pazarda gelir elde eden birçok işletmesi bulunmaktadır (Dolgun, 2013). Yani teşebbüsün teknik bir birim olmasının yanında ekonomik ve hukuki bir birim olma özelliği de vardır. Örnek vermek gerekirse, Sümerbank bir teşebbüs olarak, iplik, yün, kumaş, basma, bez gibi birçok işletmeye sahiptir. Türkiye Ziraat Bankası bir teşebbüs olduğu halde, farklı şehirlerde bulunan şubeleri bu girişime bağlı birer işletmedir. Et ve süt kurumu bir teşebbüs Erzurum'da bulunan et kombinası veya Yozgat'ta bulunan süt işletme müdürlüğü bu girişime bağlı olan

işletmelerdir. Bu açıklamalar doğrultusunda, teşebbüs kavramı işletmeden daha geniş bir kapsama sahiptir; her teşebbüs bir işletmenin sahip olduğu özelliklere sahip olabilir ancak her işletme her zaman bir teşebbüs olarak değerlendirilmez. Teşebbüsler genellikle sadece kâr amacı güden ekonomik ve teknik birimler olarak kurulmazlar; bu nedenle teşebbüslerin kâr elde etme amacının ötesinde çeşitli amaçlar için de kurulabileceği vurgulanmalıdır. Kâr elde etmeyi amaçlayan işletmelere ise ticari işletme veya tacir denir. Bu bağlamda, teşebbüs kavramı en geniş, işletme kavramı orta, ticari işletme veya tacir kavramı ise en dar kapsama sahiptir.

Ülkelerde artan nüfus ve ilerleyen teknoloji nedeni ile mal ve hizmet ihtiyaçları nitelik ve nicelik olarak sürekli değişmekle beraber yeni ihtiyaçlar doğmaktadır (İnan, 2018). Tüm insanların isteklerinin anında ve tam olarak karşılandığı bir dünyayı hayal etmek oldukça zordur. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin ve kurumların, farklı mal ve hizmetlerden elde ettiği haz ve tatmin sınırsızdır. Buna karşılık, insanların isteklerini karşılamak için kullanılabilecek kaynaklar sınırlıdır. Mal ve hizmet taleplerini karşılayabilmek için yapılan işlere ekonomik faaliyetler denilmektedir. Ekonomik faaliyetler sonucunda üretilen ve insan ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetlere ekonomik mal veya hizmetler denmektedir (Şıklar, 2007).

Ekonomik mal ve hizmetler genellikle üretim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkarılmaktadır. Bu faaliyetler için üretim faktörleri olan emek, doğal kaynaklar ve sermaye bir araya getirilmektedir. İşletmeler, bu üretim faktörlerini kullanarak mal veya hizmet üretiminde bulunmaktadırlar (Ekodialog, 2018).

Ekonomi bilimine göre başlıca üretim faktörleri ve bu faktörlerin üretimden aldığı paylar

Üretim Faktörleri

1. Doğal Kaynaklar $\xrightarrow{\text{Üretimden aldığı pay}}$ **Rant**
2. Emek $\xrightarrow{\text{Üretimden aldığı pay}}$ **Ücret**
3. Sermaye $\xrightarrow{\text{Üretimden aldığı pay}}$ **Faiz**
4. Müteşebbis $\xrightarrow{\text{Üretimden aldığı pay}}$ **Kâr**
5. Bilgi $\xrightarrow{\text{Üretimden aldığı pay}}$ **Başarı** (21. Yüzyılda)

Üretim faktörleri doğal kaynaklar, emek, sermaye ve müteşebbisten ibaretken 21. yüzyılda diğer üretim faktörlerinden bir adım öne çıkarak işletmelerin başarısını etkileyen faktör olarak bilgi ve teknoloji önemli bir faktör olmuştur (Uzundumlu, 2022). Bu faktörleri kısaca açıklamak gerekmektedir.

1. Doğal Kaynaklar: Yeryüzünün altında ve üstünde bulunan tüm kaynakları içeren doğal üretim faktörleri vardır. Örneğin, su, toprak, madenler ve mineraller, petrol ve orman bu önemli kaynaklardan bazılarıdır. Tarımsal üretimde en fazla yararlanılan doğal kaynaklar toprak ve arazidir. Bazı bilim adamları toprağı ayrı bir üretim faktörü olarak tanımlanmak yerine sermaye başlığı altında değerlendirmekte ayrıca doğal kaynaklar da sermayenin bir parçası olarak kabul edilmektedir (Ayyıldız, 2023).Tarımda topraktan hem genişlik hem de derinlik olarak yararlanıldığından *arazi ve toprak tarımda genelde eş anlamlı* olarak kullanılmaktadır. Ancak arazi atmosfer, toprak ve altındaki kayalar, topoğrafya, su, bitki ve hayvan popülasyonları ile bu saha üzerinde ve altında düşey olarak yer alan spesifik bir alandır. Buna göre arazi toprak ve arazi parçasından daha geniş bir kavram olup, toprak kavramını da içine almaktadır (TOB, 2019). Arazinin üzerinde bitki ve hayvan yetiştiriciliği yapılması ile tarımsal üretime doğrudan katıldığı gibi üzerindeki bina, yol vb. gibi tesislerle de üretime dolaylı yoldan katılmaktadır. Doğal kaynak olarak arazinin üretimden aldığı pay ranttır.

Üretim faktörü olarak Ricardocu rant teorisi, toprak verimliliğinin ve dolaysıyla da topraktan belirli bir süre boyunca yararlanabilmek için elde edilen kira geliri ile ilgilidir (İslamoğlu, 2023). Bu nedenle rant içerisinde net gelir hesaplanmakta ve toprağa yapılan yatırımların maliyetleri dikkate alınmamaktadır (Kılıç, 2011). Rant (Net Gelir), toprağın doğal durumunda kullanılması karşılığında ödenen bedel olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, rant toprak sahiplerinin üretim sürecine katkıda bulunmadan elde ettikleri payı ifade eder. Rantın hesaplanabilmesi için, toprak parçası üzerinde üretilen bir ürün için diğer üretim faktörleri olan emek, sermaye ve girişimden elde edilen payların toplam gelirden ayrılması gerekmektedir (Uzundumlu, 2022).

Rant = Gelir - (Ücret + Faiz + Kâr)

2. Emek: İnsanların veya işçilerin bir işte gösterdikleri fiziksel ve zihinsel çabalara emek veya işgücü adı verilir. Üretim faktörleri arasında en önemli olanı emek faktörüdür. Emeğin üretimden aldığı pay ücrettir. İnsanlar emeklerinin karşılığında ücret almaktadırlar (Hersh ve ark., 2020)

3. Sermaye: Ekonomi biliminde sermaye, doğada serbestçe bulunmayan ancak insanlar tarafından üretilen alet-makine, bina, işlenmiş hammadde gibi maddi varlıklardır. Bu anlamda para direk üretimde kullanılmadığı için sermaye değildir. Ancak mal ve hizmet üretiminde kullanıldıktan sonra sermaye olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 2020). Sermayenin diğer bir bölümü olan "gayri maddi varlıklar" genellikle "maddi olmayan" veya "gayri maddi sermaye" olarak da adlandırılmaktadır Bu kavram, elle tutulup gözle görülmesi mümkün olmayan unsurlardan oluşur; bunlar arasında teknik bilgi, lisans ve patent hakları ile markalar gibi öğeler yer almaktadır (Arslan, 2024). Sermayenin üretimden aldığı pay faizdir.

4. Müteşebbis (Girişimci): Girişimcilik, Fransızca "entreprende" kelimesinden türemiş olup İngilizce'ye "entrepreneur" olarak çevrilmiştir. Girişimcilik, bir kişinin zamana ve emeğe olan bağlılığı, harekete geçmesi ve yenilik yoluyla doğru plan ve zamanlamayla yeni bir ürün veya hizmeti piyasaya sürmesi, sabırlı olması ve başarılı olması veya başarısızlıktan ders çıkarması olarak tanımlanmaktadır (Dinçel, 2019). Girişimci üretim faktörlerini düzenli bir organizasyonla bir araya getiren üretilecek ürünlerin belirlenmesi, ürünlerin hedef kitlelere nasıl ulaştırılacağı, hangi işlerin hangi kişiler tarafından yapılacağı, gelir ve giderlerin yönetimi gibi kararların bir kişi veya grup tarafından alınması gerektiğini ortaya koyan kişidir (Alpdoğan ve Yıldırım, 2023). Bu görevler genellikle girişimciler veya işletme yöneticileri tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısıyla, girişimci veya işletme sahibi, işletmeyi kurup genellikle faaliyete geçiren ve kâr elde etmeyi hedefleyen kişidir.

5. Bilgi ve Teknoloji: Üçüncü Sanayi Devrimi'nin ardından teknoloji terimi yalnızca işletmenin üretim fonksiyonunda kullanılan bir yöntemi değil, aynı zamanda diğer işletme fonksiyonlarında karşılaşılan zorlukları çözmek için bir dizi yaklaşımı da kapsamaktadır. Daha geniş anlamda teknoloji, ürün

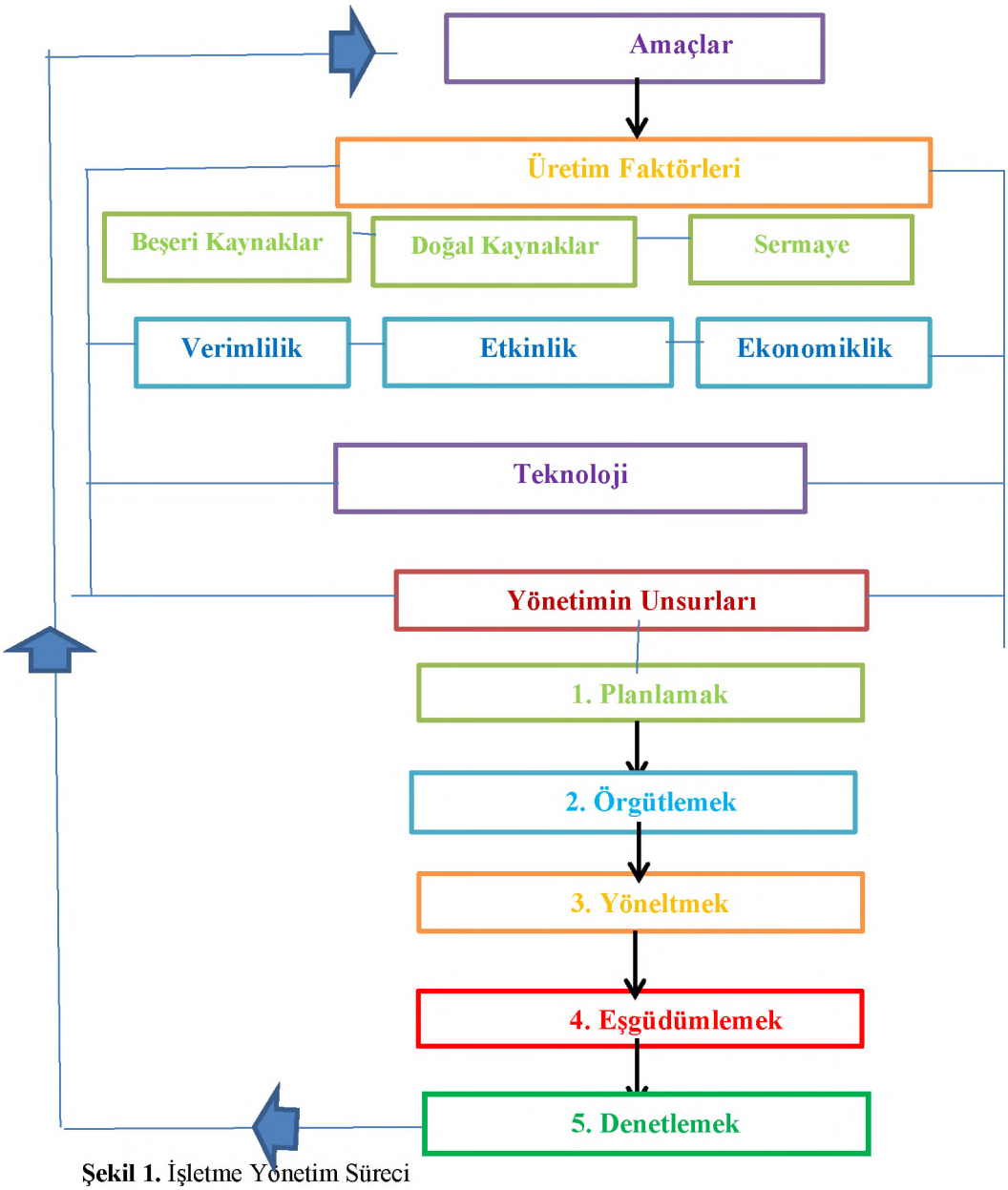
tasarımı, üretim, geliştirme ve dağıtım gibi fonksiyonları destekleyen tüm mühendislik ve yönetimle ilgili bilgileri de ifade etmektedir. Bilgi ve Teknoloji: 21.yy'da diğer üretim faktörlerinden ayrılarak işletmelerin başarılı olmasına katkı sağlamaktadır. Emek, sermaye, doğal kaynaklar, girişimci, bilgi gücü gibi klasik sanayi devrimlerinin üretim faktörleri, Dördüncü Sanayi Devrimi'nin de üretim faktörleri olmasına rağmen, sanayi devrimi sonucunda üretim faktörlerinde yeni yapılar, üretim modelinde değişiklikler, işletmenin iç ve dış çevresiyle iletişim yapısı gibi bazı değişikliklerin olabileceği öngörülmektedir. Mevcut olanların geleceğin vizyoner bakış açısına göre dönüştürülüp modernize edileceği ve bazılarının yerine yeni üretim faktörlerinin yaratılacağı fikrinden yola çıkılarak, "Yapay Zeka", "Bulut Bilişim Sistemi" ve "Dijital Ortam (Nesnelerin İnterneti)" kavramlarının geleceğin işletme anlayışında yeni üretim faktörleri olacağı öngörülmektedir (Davutoğlu ve Akgül, 2019).

Yönetim: Fayol'un planlama, örgütleme, yöneltme, eşgüdümleme ve kontrolden oluşan beş yönetim fonksiyonu, modern yönetimin temeli haline gelmiş ve zaman içinde varlığını sürdürmüştür (Karaboğa ve Zehir, 2020; Uzundumlu ve Kurtoğlu, 2020). İlk insan toplumlarında yönetim av paylaşımı, ev, aile ve devlet yönetimini içerirken sonraki dönemlerde yönetim askeri, kamusal, ticari, dini ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde evrimleşmiştir (Seçtim ve Erkul, 2020). Yönetim bir organizasyonu düzenleme biçimi olup birden fazla kişinin fiziksel ve zihinsel güçlerini birleştirerek belirli bir düzen ve güven ortamında işlerin devam edilebilmesi için belirli kurallara uyulmasını gerektirmektedir.

İşletme Yönetimi: Bir hedefe ulaşmak için işletmede çalışanların tüm çabalarını planlamak, organize etmek, yönlendirmek ve denetlemek; aynı zamanda insan dışı tüm diğer kaynakların da hedefe en uygun şekilde ve verimli bir biçimde kullanılmasını sağlama sürecidir (Tunçer, (2012).

İşletme yönetim süreci, Şekil 1'de görüldüğü gibi işletmede çalışanların tüm çabalarının planlanması ile başlamakta, ikinci aşamada, planlanan faaliyetler ve örgütteki işler ile kişiler arasındaki yetki ilişkileri kurulmakta, üçüncü aşamada ise planlanan ve örgütlenen faaliyetler uygulanmakta ve son aşamada elde edilen sonuçların planlamaya uygun olup olmadığını

incelenmektedir. Denetim sonucunda elde edilen bilgiler, geri bildirim yoluyla sürece yeniden dâhil edilmektedir.

Şekil 1. İşletme Yönetim Süreci

İşletme Yönetiminin Görevleri (unsurları)

1. **Planlama:** İşletme faaliyetleri belirli bir plana bağlanarak geleceğe yönelik faaliyetler doğrultusunda öngörüde bulunup bu doğrultuda, gerçekleştirilen alternatif planlar arasından en uygun olanı seçilmektedir. Planlama aşamasında, 5N "Ne, Nerede, Nasıl, Ne kadar ve Ne zaman" gibi sorulara cevap aranmaktadır. Ayrıca, "Kim için, Kimler tarafından ve Kaç paraya" gibi 3K soruları da ele alınmaktadır. Bu sorulara cevap bulunduğunda işletmenin planları ortaya konmuş olmaktadır. Yani planlamada neyi, nerede, nasıl, ne kadar ve ne zaman yapılacağını, kim için, kimler tarafından ve kaç paraya mal olacağının önceden belirlenmektedir (Uzundumlu ve Kurtoğlu, 2020).
2. **Örgütleme:** Planı uygulamak için yapılacak işler tespit edilmekte ve hangi işlerde kimlerin görevlendirileceği belirlenmekte ve işlerin yapılacağı yöntemler ve sorumlular arasındaki ilişkiler ortaya konmaktadır (Güler ve Erkul, 2024).
3. **Yöneltme:** Planı hayata geçirmek için yöneticiler, çalışanlar, yapılar, araçlar ve gereçler temin edilmekte yani bu aşamada yönetimin ilk iki aşaması olan planlama ve örgütlemenin belirttiği amaçlara ulaşmak için tüm çalışanların yönlendirilmesi yapılmaktadır (Özer ve Önen, 2020).
4. **Eşgüdümleme (Koordinasyon):** Koordinasyon, bir işletmedeki ilgili tüm birimlerin uyumlu çalışması, sürekliliğin sağlanması ve ortak hedeflere ulaşılmasıdır. İyi koordine edilmiş bir işletmede her birim diğerleriyle uyum içinde çalışmakta ve birbirlerine yardım etmektedir. İşletmenin amacına ulaşması için alt-üst, alt-ast ve üst-üst birimler ortaklaşa çalışmakta bu da organizasyonda sürekliliği ve devamlılığı sağlamaktadır (Uzundumlu ve Kurtoğlu, 2020).
5. **Denetleme (Kontrol Etme):** İşletmenin faaliyetlerinin her aşaması bir plan çerçevesinde yürütüldüğü için bu plan çerçevesindeki denetimleri yapıldığında gerekli eksiklikler giderilerek gerekli düzenlemeler yapılarak işletmenin gelecek faaliyet yıllarında da başarılı olmasına çalışılmaktadır. Bu aşamada işletmede gerçekleşen sonuçlar, planlanan hedeflerle karşılaştırılmakta ve sapmaların nedenleri incelenmektedir. Kısaca denetim, yönetimin son işlevi olup iş planlarının uygulanmasını sağlamakta, sapmaları belirlemekte ve düzeltilebilir eylemleri araştırmaktadır (Güler ve Ağraş, 2024).

Kaynaklar

Ağızan, K., Bayramoğlu, Z., Ağızan, S. (2022). Akıllı tarım teknolojilerinin tarımsal işletme yöneticiliğine sunduğu avantajlar. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi,* 10 (9): 1697-1706.

Alpdoğan, H., Yıldırım, B. (2023). İktisadi düşünceler çerçevesinde geleneksel girişimcilik ve yeni nesil girişimcilik üzerine bir değerlendirme. *Journal of Business and Trade,* 4 (2), 248-260.

Arslan, M. (2024). Müşteri İlişkileri Yönetimi Ders Notları. Birecik Meslek Yüksekokulu. https://birecik.harran.edu.tr/assets/uploads/other/files/birecik/files/M%C3%BC%C5%9Fteri_%C4%B0%C5%9Fkileri_Y%C3%B6netimi%282%29.pdf. (Erişim tarihi: 26.011.2024).

Ayyıldız, Y. (2023). Osmanlı ekonomik sistemi üzerinden üretim faktörlerinin yeniden değerlendirilmesi. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 8 (1), 37-58.

Çam, M. (2023). *İnsan merkezli toplumda inovatif tarım uygulamaları: kasaplar köyü örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Çelik, A. Şimşek, M. Ş. (2013). İşletme Bilimine Giriş. Eğitim Yayınevi.

Çevik. Z. ve Karlıoğlu. H. (2016). Türkiye muhasebe standardı (TMS 41) tarımsal faaliyetlerin kanatlı hayvan yetiştiriciliği işletmelerinde uygulanması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* 12 (12), 694-702.

Davutoğlu, N.A., Akgül, B. (2019). Dördüncü sanayi devrimi'nin (sanayi 4.0) oluşum sürecinde üretim faktörlerinin yapısındaki değişim ve olası yeni üretim faktörleri. *International Journal of Socıal Humanities Sciences Research*, 6 (42), 2543-2558.

Dinçel, S. (2019). Girişimcilik. Togan Yayıncılık, İstanbul.

Doğan, N. (2013). *Türkiye'de girişimcilik eğilimi: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Dolgun, U. (2003). Girişimcilik. Alfa Basım Dağıtım, İstanbul.

Ekodialog (2018). Ekonomi Temel kavramlar. https://www.ekodialog.com/isletme_ekonomisi/temel_kavramlar.html. (Erişim tarihi: 25.011.2024).

Gökcek, H.A. (2023). Sembolik tüketime yönelik tüketici davranışlarını kapsayan tanımlayıcı ve bağlam boyutlarında bir meta analiz. *Social Science Development Journal,* 8 (35), 110-124.

Güler, M.M., Erkul, H. (2024). Kamu kurumlarının yönetiminde toplam kalite yönetimi uygulamaları üzerine bir literatür araştırması. *Route Educational & Social Science Journal,* 11 (4), 116-134.

Güler, T. ve Ağraş, S. (2024). Türk siyasetname geleneğinde yönetim felsefesi ve yönetsel etik değerler analizi: Koçi bey ve Yusuf Has Hacip örnekleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi,* 7 (7): 569-587.

Hersh, A.F., Samar, M., Yılmaz, M. (2020). İslam iktisadında bölüşüm sisteminin bir aracı olarak zekâtın rolü. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 35, 273-304.

İnan, M. (2018). Kamu ekonomisi ve dışsallıkların içselleştirilmesi. *Econharran,* 2 (2), 76-107.

İslamoğlu, B. (2023). Rant kavramının farklı iktisat okulları tarafından ele alınışı: bir karşılaştırma ve değerlendirme. *Ekonomi Yönetim Politika*, 1 (1), 23-28.

Kaplanhan, F., (2018), Kripto paranın Türk mevzuatı açısından değerlendirilmesi "bitcoin örneği", *Vergi Sorunları Dergisi,* 353, 105-123.

Karaboğa, T., Zehir, C. (2020). Henri Fayol ve yönetim alanına katkıları üzerine bir inceleme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 53-68.

Karagölge, C., Kızıloğlu, S., Yavuz, O. (2013). Tarım Ekonomisi Temel İlkeleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum.

Kılıc, O. (2011). Tarım arazisi içi kapitalizasyon oranının hesaplanması. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi,* 26 (2), 181-187.

Kızıl, E. (2019). Türkiye'de kripto paranın vergilendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi. Mali *Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 29 (155), 179-196.

Özdemir, A. (2020). Girişimcilik. Güncel Kitaplar.

Özer, M.A., Önen, S.M. (2020). POSDCORB-Yönetim. Gazi Kitabevi, Ankara.

Pınar, A. (2022). E-Ticaret ve Kobiler. Eğitim Yayınevi, İstanbul.

Seçtim, H., Erkul, H. (2020). Yönetim yaklaşımları üzerine kuramsal bir değerlendirme. *Management and Political Sciences Review*, 2 (1), 18-50.

Şıklar, İ. (2007). İktisada Giriş. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Taşkın, A. (2012). İş hukukunda işletme kavramı. *Çalışma ve Toplum,* 1 (32), 75-112.

Tazegül, A. ve Kahramani, A. (2018). Tekdüzen muhasebe sistemi ve TMS 41 kapsamında büyükbaş hayvanların muhasebe kayıtlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9 (17), 235-256.

TOB (2019). Toprak Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı ve İlgili Mevzuat. https://www.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Mevzuat/Talimatlar/ToprakAraziSiniflamasiStandartlariTeknikTalimativeIlgiliMevzuat.pdf. (Erişim tarihi: 26.011.2024).

Toksöz, S. (2021). Motivasyonun işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: beş yıldızlı oteller üzerinde bir uygulama. *OPUS International Journal of Society Researches,* 18 (41), 3280-3301.

Tunçer, P. (2012). Değişim yönetimi sürecinde insan kaynakları ve performans yönetimi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 7 (1), 131-156.

Uzundumlu, A.S. (2022). Tarım Ekonomisi 1. Bölüm Ders Notları. https://avesis.atauni.edu.tr/asuzsemi/dokumanlar. (Erişim tarihi: 24.11.2024).

Uzundumlu, A.S. ve Kurtoğlu, S. (2020). İşletmelerde Yönetim. İktisadi ve İdari Bilimlerde Teori ve Araştırmalar Cilt 2, Bölüm 30, Gece kitaplığı, Ankara.

Uzundumlu, A.S. ve Kurtoğlu, S. (2021). Tarıma Dayalı Sanayi, Ziraat, Orman ve Su Ürünlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler - Bölüm 9, Cilt 1: 171-188. Gece kitaplığı, Ankara.